

edinega aspekta, s katerega je možno najbolj celotno bližanje Masljevi osebnosti in delu. Skratka, cilj razprave je nedvomno dosežen. Če pa je Podlimbarski že posodobljen, kaj se bo od njega naučila naša sodobna situacija, je le vprašanje.

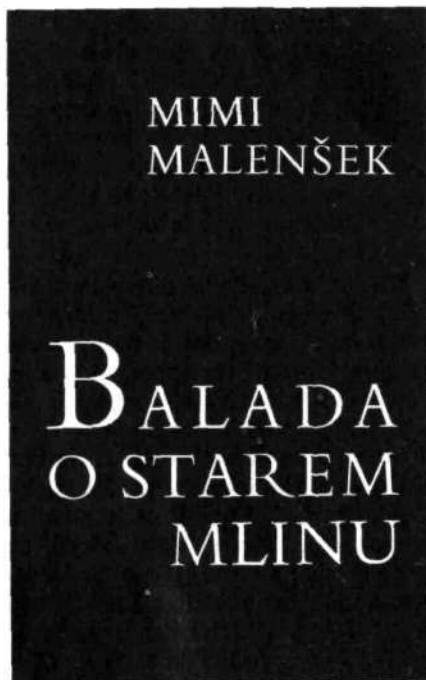
J. Horvat

MIMI MALENŠEK: BALADA O STAREM MLINU

So knjige, ki nadaljujejo staro funkcijo literature. Nastajajo ne glede na to, da kritiki, esejisti, književniki in filozofi izjavljajo, da se z literaturo ne da doseči ničesar, posebej če obnavlja še stare, tradicionalne pripovedne načine, ki temeljijo na prepričanju, da govorijo stvari, torej resnico, in da potemtakem njihovo delo nazadnje ne more biti brez odmeva: ponujana resnica je najzlahtnejše blago, ki ima nedvomno nezamenljivo vrednost, kakršne drugi predmeti nimajo, zakaj odvisni so od trga, od zakonov ponudbe in povpraševanja. Ker pa je resnica nad tržnim odnosom, je lahko merilo resničnosti; s knjigo je, sodeč po tem, mogoče soditi svetu, celo več: soditi je mogoče tudi ljudem, ki svet tako vladajo, da ga zapletajo v velike trgovske bloke, znotraj katerih je trgovinski odnos uveljavljen tudi med ljudmi.

V knjigi *BALADA O STAREM MLINU*, ki jo je napisala Mimi Malenšek, pomeni trgovino politika. Vsaka trgovina daje prednost predmetu z višjo vrednostjo: v tem sta si trgovina in politika enaki. Tudi politika kot taka pripisuje v mirnem času večjo vrednost tistemu, ki več in bolje proizvaja, zanemarja, ne upošteva, ignorira ali zavrača pa tistega, ki je proizvodno nezanimiv ali nezmožen. Tak je hribovski kmet Orešnik. Na videz je svoboden; s svojimi proizvodjalnimi sredstvi lahko orje njive, prodaja živino, les,

nabere včasih kup denarja, lahko spi na njem, lahko tudi je in pije. Toda vse to ostaja njegova zasebna zadeva, dovolj neznatna, da ne more stopiti v igro svetovnih režiserjev. Ti se mu maščujejo tako, da se ogradijo od njega, ga pustijo, vzamejo pa mu sina in hčer; pravzaprav sama prestopita k nevidnim igravcem. Zdaj stari Orešnik ve, da je na svetu odveč, da za to

zasluži kazen, da mora samo v *dom onemoglih*, kjer veliki menežerji vendarle še izkazujejo usmiljenje do nepotrebnih. Njegova otroka zanj ne moreta skrbeti, preveč sta zaposlena z veliko življenjsko dejavnostjo, ki svetu nese kupljivo blago, ki ima svojo ceno, njegov proizvajalec pa ponos. Orešnikova dejavnost ni bila več častna, z zasebnim kmetovanjem so se ukvarjali samo še zabiti, predvsem pa nedaljnovidni posamezniki. Čemu bi nadaljevala to nezasluzeno početje še njegova otroka? — Tu naša zavest zahteva, da se ustavimo in še enkrat

premislimo Orešnikovo usodo. Živel je svoje kmečko življenje že pred vojno, potem so mu vojaki brezobzirno vzeli konja, ki ga seveda niso vrnili; takrat je Orešnik prvič začutil, da ni več enakovreden partner. Po vojni se je življenje nekoliko »umirilo«, dokler mu drugi partnerji niso enako brezobzirno vzeli sina. To je bil toliko hujši udarec, ker ga je sin zapustil prostovoljno. Ni hotel ostati še nadalje nekoristen član družbe, tradicionalno kmečko kraljestvo je zamenjal z negotovo, a upoštevano existenco proletarca. Kajti kmet resnično ni več kralj, kot ga je nekoč imenoval Ivan Tavčar. Kralji imajo moč, kmet pa je brez nje; ne more več reči, da brez njegove zemlje ne bo kruha, da se bo zato svet podrl. »Drugod po svetu« ga pridelajo več in ceneje; kmet zato ni več steber družbe. Če hoče postati spet veljaven, mora s časom naprej, se pravi, mora se znebiti zemlje... Orešnikova nesreča je v tem, ker se je mora znebiti, čeprav ne hlasta za veljavo, upoštevanjem ipd. Ker preprosto tako hoče politika, ki gradi steber družbe iz drugačnih struktur, kakor to pač zahteva od nje svetovni zgodovinski razvoj. To pomeni kajpada Orešnikovo smrt.

Vse to knjiga razločno pove, krivca za tragedijo tako rekoč ni, spretno se izmuzne skozi misli praktičnih glav. Nastaja samo vprašanje, kaj je s politiko, ki tako neprizadeto plete niti Orešnikovega konca? Da gre za politiko, ni dvoma: »Vse je zaradi politike! Vse! Bedak, kdor tega ne razume!« oprije Jelenc v domu onemoglih. Kako opravičuje tako početje bivši terenec Petrač, sedanji direktor zadruga? — Bolj ali manj je statičen opazovavec, ki toka tega procesa ne more spreminiti, zaustaviti. Zadruga sama se očitno komaj drži na nogah. Njena nemoč in nesposobnost na koncu pa sta vsekakor očitni. Kot nekakšna izvršna predstavica kmetijske politike pa je v resnici

Orešnikova nasprotnica, tekunica, s katero se Orešnik ne more kosati. Ali torej nanjo pade vsa obtožba?

Tako prispe literatura na mejo, kjer mora odločiti o zadevah, nad katerimi vztrajno izgublja kompetence. Čeprav je jasno, da je o njih mogoče odločiti, dasi seveda prav tako redko odločiti, na drugih forumih, v takih primerih literatura pomeni zadnji opomin, ljudsko sodišče, na katerem je treba javno pokazati na storivce in hudodelce. V zadnjih nekaj letih smo lahko za beležili tak način književnega angažiranja tudi pri nas prav na temo »problematika na vasi«. Po pričakovanju pa kajpak ni bilo nikakršnega odmeva; tako je tudi literatura te vrste pred dilemo: ali za vedno utihne ali pa podarjeno ji »svobodo«, s katero ima možnost protestirati, znova preučiti in prevrednoti. V tem primeru se bo morala oprijeti oblik delovanja, ki bodo vse prej kot literarne.

Knjiga Balada o starem mlinu je torej knjiga za debato, ne pa za konceptualno in individualno razmišljanje. Vse epizode napeljujejo na to, kako stari Orešnik postaja sam in brez moči, brez človeške vrednosti in dostojanstva. Bravčevo domišljijo vznemirja predvsem okoliščina, da je žrtev prostora in časa. Vsi dogodki so ji dosledno podrejeni — in to je nemara tisto, kar bi lahko imenovali oblikovalni princip pri tem besedilu. Le-to je namreč po svoji besedni sestavi precej tradicionalno in samo aktualna vsebina odtehta njeno pomensko praznost. In vendar je v tem tradicionalnem besedju žrtev Orešnik živo in jasno začrtana. »Ne, ni se čutil prikovanega na hribovsko zemljo in nikoli si ni želel drugam« (37): to je njegova svoboda, ki se je oklepa z vsemi močmi in z vsemi svojimi kmečkimi, človeškimi argumenti. Prav v tem pa je čutiti pisateljsko dejavnost — ta argumentacija je urejena tako, da prihaja

iz Orešnikove preteklosti, Orešnik jo zato živi dvakrat. Drugič zato, ker se z njo skuša opravičiti sam pred sabo. Literarno je učinek nedvomen; ustvarja »napetost«, ki išče razrešitve, nove do-

godke, s tem pa nadaljuje pripoved in bravčevo radovednost. Toliko dá rutina, brez katere bi verjetno knjige ne bilo.

Jože Horvat

LIKOVNA UMETNOST

DOSEŽKI, OBETI, MEJE

(Ob razstavi Gatnika, Kraševčeve, Logarja in Novinca v Mestni galeriji)

Čeprav razstava četverice »najmlajših« ni ne prva ne najbolj bučna manifestacija novih tendenc v naši likovni umetnosti — spomnimo se samo lanskih in predlanskih nastopov, tako skupine OHO kot tudi Gatnika, Logarja in še nekaterih razstav, povezanih s happeningi, presenečenji in mikavnostmi vsaj toliko uprizoritvene narave kot čisto likovne — pa moramo prav ob pričujočem pregledu dela četverice z dokajšnjo trdnostjo soditi o ravni realizacij mladih želja; o pravilnosti ali zgrešenosti naših upov, ki smo jih zapisali ob njihovem prvem nastopu; o očitnih preusmeritvah, o novinah, ki jih prinašajo v našo likovno dejavnost; in ne nazadnje tudi o mejah, ki se postavljajo njihovim namerjenostim, pa o eventualnih nedoslednostih, ki se utegnejo povečati v nevarne razpoke. Kajpak bo zapisano veljalo le za tisti del novih teženj, ki mu likovno izražanje pomeni preoblikovanje videne ali domišljene stvarnosti v osebno obarvano likovno izpoved.

Nisem privrženec mnenja, da bi morali delati razliko med šolanimi »akademijskimi« slikarji in kiparji ter »nešolanimi« samouki in amaterji. Vselej in povsod naj odloča edino kvaliteta dela. Zato bo ugotovitev, da so vsi štirje razstavljalci končali slikarsko akademijo in da dva od njih obiskujeta tudi

specialko, le informacija, ki naj olajša gledavcu iskati vire, pobude, morebitno zgledovanje. Vsi štirje so torej uspešno končali akademski študij, se pravi dosegli tisto stopnjo akademskega znanja, ki jo označujemo z znanjem risanja ter slikanja po modelu. Pridobili so si osnovno spoznavo o tehnoloških postopkih kot tudi temeljne informacije z likovnoteoretskega in umetnostnozgodovinskega področja. Spet naj poudarim, da ne štejem obvladovanja risanja po naravi za nujni pogoj vsakršnega likovnega izražanja. Ne bi se torej strinjal s tistimi, ki bodo verjeli »modernemu slikarju« šele takrat, ko bo poleg svojih »modernih« stvaritev dokazal, da zna risati tudi realistično. Likovna kreacija ustvarja vselej svoj posebni svet. To ni nujno v realistično posnemalnem odnosu do narave, je pa vselej v globljem sorodstvu z zakonitostmi, ki ji vladajo. Zatorej tudi pravkaršnja ugotovitev, da naši štirje razstavljalci obvladajo risarsko in slikarsko približevanje naravnemu modelu, ali kot radi rečemo, da so dobri risarji in slikarji tudi v realističnem, akademskem načinu, še ne pomeni nekakšne predestinacije ali celo izpolnjenja *conditio sine qua non*. Rabila pa nam bo dobro pri presojah njihovega današnjega dela, saj kaže vezi med njihovo poprejšnjo izobrazbo, osebnim likovnim značajem ter privzemanjem zgledov, ki so jih očarali. Moram pa pritrditi, da se ne pridružujem mnenju tistih, ki trdijo, da je vsak akademski študij nesmiseln, nepotreben, da, celo škodljiv za likov-